

בענייני נדרים

א

הר"מ ז"ל בהלכות ביאת מקדש פ"ו ה"ט פסק וז"ל, כהן הנושא נשים בעבירה
 ינו עובד עבודה עד שידירוהו בב"ד על דעת רבים, ובפ' ט"ז מהל' אישות הי"א
 בי הא דהתקין ר"ג הזקן שתהא נודרת ליתומים כתב וז"ל, ואם רצו היתומים
 הדירה נודרת כל מה שירצו, ומדירין אותה בב"ד עכ"ל. ותמהו המפרשים הא
 בואר בגיטין דף ל"ה דלכך לא חיישינן דילמא אזיל לגבי חכם ומתיר לנדר משום
 צריך לפרט את הנדר, אלא דלמ"ד דאין צריך לפרט את הנדר פריך שם בגמ' מהא
 כהן הנושא נשים בעבירה דמדירין אותו ממנה, ופריך אמאי עובד עבודה מעת
 הדירה אף שעוד לא גירשה ליחוש דילמא אזיל לגבי חכם ושרי ליה, ומשני
 מדריגין ליה על דעת רבים, וכיון דהר"מ פסק בהא דר"ג דמדירין אותה סתם ולא
 כתב עד"ר ומשום דפסק כמ"ד דצריך לפרט את הנדר, א"כ אמאי פסק בהא דכהן
 נושא נשים בעבירה שידירו אותו עד"ר. ובחידושי בע"ה הרבתי חזון בדברי
 ר"מ ז"ל בכמה אופנים. וכעת נראה לענ"ד בזה, דהנה כבר ביארנו בשיטת
 ראשונים דנדר לדבר איסור לא מהני התרה דהוא משום דחכם אינו עוקר את הנדר
 אם הוא מתיר את הנדר וכמש"נ מדברי הר"מ בפיה"מ לנדרים פ"י ה"ח ובהל'
 רים פ"ג ה"ב, ולכן לדבר איסור לא מהני התרה דשם בשום אופן א"א לחול
 התרה דהא אף אי יתבטל הנדר מ"מ נשאר עלה האיסור. אמנם למ"ד דחכם מתיר
 הנדר קודם שחל ע"כ דאית ליה דחכם עוקר אף חלותו של נדר.

ועפ"ז נראה לענ"ד לישוב מה שתמהו על שיטת הראשונים דלדבר איסור ל"מ
 תרה מהא דגיטין שם בהא דכהן הנושא נשים בעבירה וכו' ופריך וליחוש דילמא
 יל לגבי חכם ומשני דמדירין אותו עד"ר, ולשיטת הפוסקים דלד"א ל"מ התרה
 כ"כ מאי פריך דילמא אזיל לגבי חכם הלא לד"א לא מהני התרה, וכן העיר ע"ז
 נרע"א בתשו' סי' ס"ה מגמ' זו. אמנם לפמש"ב מבואר דמגמ' זו ל"ק, דהא בגיטין
 ס' אזיל אליבא דרב הונא דאית ליה בנדרים דף פ' דמפירין את הנדר קודם שיחול,
 כ"כ אית ליה דחכם עוקר אף חלותו של נדר, לכך לדידיה אף לדבר איסור מהני
 תרה, משום זה פריך לר"ה לשיטתו וליחוש וכו'. ולא נצטרך לומר כמש"כ דע"א
 שיטות אלו סוברים דנדר אין חל על איסור ובע"כ דהוא מודר ממנה כל הנאות,
 כ"כ כשיתבטל הנדר דכל הנאות דאינם דבר איסור שוב בטל כל הנדר מדין נדר
 הותר מקצתו הותר כולו, אלא דבלא"ה לר"ה לשי' שפיר פריך.

והנה באמת יש לדון בהא דהתקין ר"ג הזקן שתהא נודרת ליתומים כל מה

שירצו, דהיתומים יכולים להדירה שלא תהנה ממה שגזלה מהם, דאז הרי שוב לא מהני התרה. ואין לומר דהא אין נדר חל על איסור, זה אינו, דהא אי תדור מהגזל הרי תהיה אסורה אף אם ימחלו לה והוה כולל. אמנם בהא דכהן הנושא בעבירה לשי' הפוסקים דאין נדר חל על איסור בע"כ צ"ל דמיירי דמדיר ממנה כל הנאות לבד הנאות תשמיש. ולפי"ז י"ל דהר"מ סובר כשיטת הפוסקים דכנודר לדבר איסור לא מהני התרה וגם סובר כשיטת התוס' בשבועות דכ"ד דנדר אין חל על איסור אלא הוה כמו שאר איסורים דאחע"א, ולכך לענין גזל בודאי אף בלא עד"ר לא מהני התרה דהא לדבר איסור ל"מ התרה, ולכך באלמנה הנודרת מיתומים לא כתב עד"ר, אמנם לגבי כהן הנושא נשים בעבירה דנודר, דע"כ מיירי דנודר ממנה גם בשאר הנאות, דאל"ה הא אין נדר חל על איסור, וכיון דנודר ממנה שאר הנאות א"כ הא ע"כ אי ילך לגבי חכם ויתיר יהיה מהני ההתרה לענין שאר ההנאות, דהא עלייהו לא הוה דבר איסור, ושוב נדר שהותר מקצתו הותר כולו ומותר אף הדבר איסור. ולפי"ז י"ל דלכך בהל' ביאמ"ק פסק שידידה עד"ר דאל"ה מהני התרה, ובהל' אישות שפיר מהני אף בלא עד"ר, דהא יכול להדירה מהגזל ושוב הוה לדבר איסור ולא מהני התרה, והנדר מ"מ חל עלה דהא הוה כולל. והגמ' דפריך על הא דהתקין ר"ג הזקן וליחוש וכו' הוא משום דלר"ה לשי' דאי"ל דמתירין הנדר קודם שיחול ולשיטה זו מהני התרה אף לדבר איסור לכך גם בהא דהתקין ר"ג הזקן מהני התרה וכמש"ב. ולפי"ז י"ל ע"ד החידוד בישוב דעת הרי"ף שהשמיט מימרא דרבא בשבועות כ"ז באמר שבועה שלא אוכל ככר זו, שבועה שלא אוכלנה וכו' אם נשאל על הראשונה עלתה לו שניה תחתיה, ולפי הנ"ל י"ל דהרי"ף סובר כשיטת הפוסקים דלדבר איסור לא מהני התרה, א"כ הרי אם נשאל על הראשונה שוב איגלאי מילתא למפרע דבשעת שבועה שניה היתה חלה מיד תיכף לאחר שחלה ראשונה כיון דחכם עוקר את הנדר משעה שחל ולהלן, א"כ הא שוב הוה ליה התרה זו לדבר איסור, דהא אסור משום שבועה שניה, ולדבר איסור הא לא מהני התרה, א"כ ממנפ"ש לא חל השבועה שניה דהא אי נימא דמהני התרה זו א"כ איך תחול עלה שבועה שניה דהא אי תחול עלה שבועה שניה הא הוה שוב לדבר איסור ולא מהני התרה ושוב אין השבועה השניה חלה משום אחע"א, וממנפ"ש אין יכולה לחול השבועה השניה. אמנם רבא לשיטתו דאית ליה דמפירין הנדר קודם שיחול ולדידיה מהני התרה אף לדבר איסור וכמש"ב, לכך לרבא לשיטתו שפיר קאמר דאם נשאל על הראשונה עלתה לו שניה. והיא עצה נפלאה בעה"י ע"ד החידוד בישוב שיטת הרי"ף שהשמיט להא דרבא.

ב

בדעת רש"י דהיכא דנשבע על חצי שיעור ואח"כ אכל שיעור שלם הו"ל מושבע ועומד על כל חלק וחלק מן האיסור ולכך לא אמרינן בה דחייב בה על השבועה דחצי שיעור, היה נראה לכאורה לומר דלרש"י לשיטתו מוכרת הוא לומר כן, דהרי

שיטת רש"י ז"ל בסוכה דף כ"ז ע"ב דפחות משוה פרוטה לא הוה לכם, ולפי שיטתו תיקשה לכאורה קושיא עצומה מהא דמבואר בירושלמי הביאורו התו' בשבועות דף כ"ד ע"א ד"ה אלא הן היכי משכחת לה, שבועה שלא אוכל מצה ואכל מצה בלילי פסח חייב, שבועה שלא אוכל מצה בלילי פסח פטור, וביאור דברי הירושלמי הלו הוא, משום דברי שא איכא כולל שהוא כולל שאר הלילות שאינן של פסח, אבל בשבועה שלא אוכל מצה בלילי פסח דאז הלא הוה נשבע על דבר מצוה וכולל ליכא לכך אין השבועה חל, ולש"י רש"י דבעי פרוטה לענין לכם, א"כ תיקשה דהא הוה כולל דחל על כזית שאין בו שוה פרוטה, דאז לצאת ידי מצוה אינו יוצא בו דל"ה לכם, ולענין איסור שבועה איכא דהוה אכילה, והוה כמו נשבע על פחות מכזית בבילה דחל עלה שבועה. א"ו דהיכא דנשבע על פחות מכזית נבילה אם יאכל אח"כ כזית שוב אין חיוב משום שבועה וכמש"ב.

אמנם לאחר העיון עדיין לא יתורץ שיטת רש"י בזה, דהא באמת קשה דבנשבע על חצי שיעור מנבילה אמאי באוכל פחות מכשיעור השבועה חלה ובאוכל כשיעור אין השבועה חלה, הא גם באוכל כשיעור צריך לחול מדין כולל, ובע"כ מוכרחים אנו לומר דאימתי שייך כולל היינו דוקא היכא שהוא כולל עוד דבר מלכד האיסור אבל כאן הרי אם יאכל כזית ליכא עלה איסורא דחצי זית ולא הוה עלה מעולם שם כולל, א"כ הכא דהוה עלה כולל דמצה אחרת שאין בה שו"פ ויש בה כזית, א"כ אמאי לא יחול עלה דמצה זו מדין כולל לשיטת רש"י דפחות משו"פ לא הוה לכם, צע"ג בזה לש"י רש"י. אבל עכ"פ שוב אין להוכיח מזה כש"י רש"י והר"מ לענין שבע על פחות מכשיעור נבילה דאם אכל כזית לא יהיה חייב משום האיסור שבועה דחצי שיעור.

ובעיקר האי עניינא דכולל על דבר מצוה מהני כבר עמד ע"ז הרב שאגת אריה ז"ל ס"ד דהא לפי המבואר בתלמודין בנויר דף ד' משמע דכולל לא מהני על דבר מצוה מהא דקאמר שם י"ן ושכר אל תשת לאסור י"ן של מצוה כיון של רשות, ופריך אמאי נינהו י"ן קידוש והא מושבע ועומד מהר סיני הוא, ולשיטת רש"י שם פריך בגמ' הא שבועה לא חל עלה דמושבע ועומד מהר סיני הוא, ולש"י התוס' פריך בתמיה וכי מושבע ועומד מהר סיני הוא, אבל לכל הפירושים משמע דאי מושבע ועומד הוא אין השבועה חל עלה, ותיקשי הא כאן הוה כולל דכולל גם י"ן הרשות, אמאי אין השבועה חל עלה. אמנם לפענ"ד היה נראה דיש לדון מטעם אחר דאין השבועה חל עלה, דהא אי נימא דהוה מושבע ועומד על הקידוש ובקידוש הא קימל"ן דאין צריך לשתות את כל הרביעית כ"א רוב רביעית סגי וכמבואר בתוס' בסחים ק"ז ע"א ד"ה אם ובשו"ע הל' שבת סי' רע"א ס"ק י"ג ואיסור נזיר הא לא הוה כי אם ברביעית ממש, א"כ ברור הוא דצריך לקדש, ולש"י התו' שפיר פריך בתמיה דהא חצי שיעור מיהא איכא וכיון דל"ה מושבע ועומד שפיר אינו חייב לקדש עלה.

ג

במש"כ לעיל דמהאי טעמא מהני לצאת ידי חובת מצה במצה של טבל מעשר שני משום הא דהואיל ואי בעי מתשיל עלה, עפ"י ז"ל ע"ד פלפול בישוב דברי הר"מ ז"ל דפסק בהלכות עכו"ם פרק י"ד ה"ג דמע"ש של עיר הנדחת יגנו, וכן לענין חלה פסק בפ"ז מהל' ביכורים ה"ד דחייב בחלה, ובגמ' סנהדרין דף ק"ב ע"ב מבואר דדבר זה תליא אי מע"ש ממון גבוה הוא או לא, דלמאן דסוכר מע"ש ממון גבוה הוא, לענין עיה"נ אין המע"ש נשרף, משום דהו"ל שלל שמים ולא שללה לכן אין נשרפת, וכן לענין חלה לא מיקרי עריסותיכם ופטורה מן החלה למ"ד ממון גבוה הוא, וא"כ לפי מה שפסק הר"מ בהל' מע"ש פ"ה דמע"ש ממון גבוה הוא האיך פסק דחייב בחלה ומקרי עריסותיכם, וכן האיך פסק דיגנו והיינו דבאמת מיקרי שללה אלא משום כבוד מ"ש הוא דנגנו. (ובמקו"א כתבנו בזה ע"ד החידוד לפימש"כ מרן בחות יאיר סי' ק"ל דהא דאמרינן בכמה דוכתי בש"ס הואיל ואי בעי מיתשיל עלה תליא בפלוגתא אי פותחין בחרטה אי לא, בנדריים כ"ב, דלמ"ד פותחין בחרטה שפיר אמרינן הואיל ואי בעי מתשיל עלה ולמ"ד דאין פותחין בחרטה ל"ש הואיל. ולענ"ד יש לכוון זה בלשון רש"י בעירובין ל' ע"ב ד"ה מיתשיל עליה, ויפתח בחרטה וכו'. ולפי מה שכתב מר נ"ר בעצמו בתשו' סי' ט"ו דר"מ סבר דאין פותחין בחרטה, ועי"ש שהעמיס ד"ז בפלוגתא דר"מ ורבנן בנדריים כ"ב, נמצא דלר"מ לשי' דאית ליה דאין פותחין בחרטה שפיר קאמר בפסחים ל"ח ובסוכה ל"ד לענין מצה של מע"ש, ובסנהדרין קי"ב לענין חלה ולענין עיר הנדחת דהו"ל ממון גבוה דלר"מ לשיטתו דאין פותחין בחרטה הרי לא אמרינן הואיל, משא"כ לדידן דפותחין בחרטה א"כ הא אמרינן הואיל, ושפיר פסק הר"מ ז"ל דחייב בחלה וחשיב שללה לענין עיר הנדחת ויוצאין בה ידי מצה משום הא דאי בעי מיתשיל עלה). אמנם לפי"ז ז"ל דהא באמת כאן לענין עיר הנדחת ולענין חלה הא איכא הואיל ואי בעי מיתשיל עלה, והוה שלו משום הואיל, אמנם הסוגיא דסנהדרין הא אזלא אליבא דרב חסדא, ור"ח לשיטתו הא לית ליה הואיל, וכמבואר בפסחים מ"ו ע"ב גבי האופה מיו"ט לחול דרבה אמר דאינו לוקה משום הואיל, ור"ח אמר דלוקה משום דלית ליה הואיל, ולכך לר"ח לשיטתו שפיר חשיב שלל שמים משום דל"ל הואיל, אולם לפי מה שפסק הר"מ ז"ל בהל' יו"ט פ"א ה"ט דאמרינן הואיל שפיר פסק דמיקריא שללה לענין עיר הנדחת דהא איכא הואיל, וכן לענין חלה שפיר פסק דחייב בחלה ומיקרייא עריסותיכם משום הא דהואיל וכמבואר.

אלא דיש להקשות לפי"ז מהא דמבואר שם בגמ' דתרומה שבעיר הנדחת תנתן לכהן שבעיר אחרת, ופסקו הר"מ ז"ל להלכה, והא שם איכא הואיל, וא"כ הוה שלו ויגנו. וע"ד החידוד היה נראה לכאורה לומר דאדרבה בזה יהיה מדוקדק לשון הבריתא, דכבר הרגיש שם רש"י דמאי שייטא לאשמעינן דינתן לכהן שבעיר אחרת ואטו עצה טובה אתי לאשמעינן. אמנם לפי"ז יבואר דהא איכא הואיל ושוב הוי שללה, לכך ינתן לכהן שבעיר אחרת, דאז שוב ליכא הא דאי בעי מיתשיל עלה, דהא

תרומה ביד כהן לא הוה בשאלה וכמש"כ התר' בפסחים מ"ו בכ"מ נ"ג ובנדריים
 נ"ט. אמנם לשיטת דס"ל דשיטת הר"מ הוא דגם בתרומה ביד כהן מהני שאלה
 בע"כ צ"ל דכאן שאני דהרי דוקא הבעלים יכולים למתשל עלה ולא אחר, וכאן הא
 אם ישאל עלה שוב יהיה שללה ושוב הוה מעיר הנדחת והוה איסורי הנאה דאינו
 שלו, וממנ"פ לא מהני שאלה בתרומה זו, דאי הוה שללה משום הא דהואיל א"כ
 שוב הוה איסורי הנאה, ואיסורי הנאה הוי אינו ברשותו כמש"כ הרשב"א בסוכה
 ל"ה ואין זכיה באיסוה"נ, וממילא שוב אינו יכול להישאל עלה. וביותר דהרי שוב
 היה טבל וא"א להפריש ממנה דהא הוה איה"נ. אולם זה אינו כ"כ דיחוי, דהא
 אכתי משכחת להפריש ממקום אחר. אלא דלדידהו צ"ל טעם אחר בהא דמ"ש של
 ציה"נ, דשאני מעשר דאוקמיה רחמנא ברשותיה וכמבואר בב"ק ס"ט ע"ב. ואכמ"ל.